

Гаплевська О.І.

ДО ЕТИМОЛОГІЇ ПОНЯТТЯ ЛЮБОВ

Статья посвящена анализу этимологии понятия любви в философской мысли. Исследованы происхождение, первоначальные и типичные изменения значения понятие в ходе истории. Сделан вывод, что словообразовательный потенциал понятия любви огромный, но в последнее время мало используется. Возрождение традиции культуры любви, по мнению автора, могло бы быть одной из задач современной философии.

Ключевые слова: любовь, высокое чувство, чувственная страсть, отношения, духовная близость, единство, самосознание, культура.

The article is dedicated to etymology analysis of the philosophical meaning of love. During the history the origin, primary and typical changes were investigated. The conclusion was made that the word-building potential of love conception is huge, but now it is not used much. The recreation of culture traditions of love would be one of the problems of the modern philosophy.

Key words: love, high sense, infatuation, relations, spiritual intimacy, unity, (self-)consciousness, culture.

Сучасне гуманітарне знання покликане зробити надбанням людства духовне багатство, відродивши традиції світової і національної культури. У процесі відродження важливим є не лише звернення до минулого як такого, а й до того, що через різні причини не входило до складу пам'яті актуальної культури, що забулося. Адже зміст пам'яті протягом історії змінюється і включає в себе лише те з минулого, що виявляється співзвучним актуальним потребам сьогодення. Спогад – це пошукова діяльність, спрямована на перебудову складу пам'яті, національної самосвідомості. Саме в цьому аспекті важливим є звернення до такого надбання культури як любов.

Любов – це універсальне поняття, в осмисленні якого досить корисною є етимологія слова, що розкриває його походження і виявляє первісне значення. А також семантика, що вивчає типові зміни значень слова в історії конкретної мови, виявляє семантичні закони культурно-історичної обумовленості подальшої розмитості границь слова в дискурсах різних типів та епох.

Тлумачення поняття любові представлено у філософській, культурологічній літературі, довідкових виданнях. Треба зауважити, що деякі сучасні довідкові видання, наприклад, “Філософський словник соціальних термінів” під ред. Андрущенко В.П. [1], категорію любов не включають, бо любов вважають категорією моралі. Але ж мораль – за своєю суттю явище соціальне. Тому любов не втрачає своєї соціальної значимості. Наприклад, створення сім'ї мусить відбуватися перш за все на підґрунті любові. Через це треба втілювати культуру любові, що є дуже важливим для стабілізації сім'ї як малого осередку суспільства, для підвищення соціальної ролі особистості, особистості як сім'янина, як вихователя молодого покоління.

Тим паче, що проблема шлюбно-сімейних відносин набула сьогодні кризового стану. Для сучасного суспільства, особливо для молоді, поняття “любов”, як визначають Кон І. С. [2], Кутирьов В.О. [3], Шигімагіна Л.А. [4], більш ототожнюється з поняттям “секс”. Відбувається навіть не переосмислення, а повна девальвація цієї категорії. Все розмаїття проявів любові зводиться тільки до одного значення, яке у давньогрецькій мові визначалося

словом ерос.

Мета статті – дослідити еволюцію поняття любові в науковій літературі, що дозволить відповісти на закономірне питання – як поняття любові віддзеркалює світогляд, соціальні і етнокультурні традиції сучасного покоління.

Велике розмаїття значень слова “любов” зафіксовано в різних словниках, які подають не лише народнописенну і розмовну, але й літературну лексику. Так, в “Етимологічному словнику російської мови” Макс Фасмер, пояснюючи походження слова “любов”, підкреслює, що воно має спільнослов'янські коріння, бо споріднені слова існують у багатьох слов'янських мовах: старослов'янській – “любь, любий, дорогой”, верхньолужицькій *lubic* – “складати обітницю”, литовській *liaurse* – “шана, хвалебна пісня”, готська *lubains* – “надія”. У давньоіндійській мові *lubhyati* означає “відчувати нездоланне бажання” [5, с. 544]. Отже, під любов'ю попервах розуміли пристрасне бажання, потяг.

В українській мові спочатку було тільки слово “любов”. У “Словнику староукраїнської мови ХІУ – ХУ ст.” [5, с. 508], наприклад, слова “кохання” нема. Воно прийшло в українську мову пізніше, вже після 16 ст., з польської мови, в якій “*koschac*” означає “любити” (корінь “*kosch*” можна знайти також у білоруській, чеській, словацькій мовах). У цьому ж словнику слово “любов” подається як багатозначне: 1) “ласка”, 2) “бажання”, 3) “злагода”. У період формування основного лексичного складу української мови з'являється похідне від слова “любов” – “любити”, тобто “відчувати прив'язаність, відчувати задоволення від чогось; пестити, любитися” [6, с. 566].

На відміну від “Словника староукраїнської мови ХІV-ХV ст.” у “Словнику української мови” Б. Грінченка крім слова “любов” знаходимо і слово “кохання”. Воно має три значення: 1) любовна пристрасть; 2) коханий; 3) виховання дітей, вирощування тварин, рослин [7, с. 117, с. 294, с. 387]. Третє значення українського слова, яке відповідає російському “лелеять”, має специфічний відтінок піклування як наслідок любові до людини або до певного предмета.

Цікаво, що при вживанні слів, які позначають поняття “любов”, любов є цілісне, високе почуття, яка передається саме словом “любов”. А “кохання” є прояв любові, її чуттєва пристрасть. В українській мові багато слів, споріднених зі словом “любов”. Наприклад, до коханого звертаються: люб, любас, любий, любко, любусь, любчик – і це лише невеличка частина величезної семантичної групи, пов'язаної з поняттям “любов”. В “Етимологічному словнику української мови” [8, с. 319 –320] можна знайти більше 100 слів, похідних від слова “любити”, що свідчить про активне його вживання і продуктивність основи слова, а значить і про надзвичайну різноманітність, багатозначність і гнучкість української мови.

У “Філософському енциклопедичному словнику” [9, с. 328-329] “любов” визначається як інтимне і глибоке почуття, спрямоване на іншу особистість, людську чи соціальну ідею. Любов з необхідністю містить у собі пориви і волю до сталості, які оформлюються в етичній вимозі вірності. Любов виникає як найвільніше й тому “непередбачене” вираження глибин особистості; її не можна примусово ні виразити, ні перебороти. Важливість і складність явища любові визначається тим, що в ньому, як у фокусі, перетинаються протилежності біологічного і духовного, особистісного і соціального, інтимного і загальнозначущого. Уже в давньогрецькій мові існувала розроблена термінологія різних типів любові. «Ерос» – це стихійна і жагуча самовіддача, захоплена закоханість, яка спрямована на плотське чи духовне, але завжди прагне до свого предмета, свого роду «тяжіння вгору» і не залишає місця для жалю чи вибачливості. «Філія» – це

любов- дружба, любов-приятельство індивіда до індивіда, що зумовлена соціальними зв'язками й особистим вибором. «Сторге» – це любов-прихильність, особливо в родинних зв'язках, «агапе» – жертвна й вибачлива любов, котра зглянеться, «до ближнього».

У марксистській філософії любов трактується в контексті діалектико-матеріалістичного розуміння особистості, її духовного світу, співвідношення із суспільством. Відзначається, що одним із найважливіших компонентів емоційного життя є любов, яка виявляється у формі переживання, оцінного відношення і вибірної активності особистості.

Любов є надбання суспільного розвитку людини. Вона має свої біологічні передумови у тварин, котра виражаються у статевих інстинктах. Історія суспільства, соціально-трудова діяльність, спілкування, мистецтво підняли ці біологічні інстинкти до рівня вищого морально-етичного почуття справжньо людської любові. Статева любов, за К. Марксом, є своєрідне мірило того, якою мірою людина у своєму індивідуальному бутті є суспільною істотою. Любов індивідуальна й у якомусь сенсі унікальна, відбиваючи неповторні риси життєвого шляху кожної людини, побут і звичаї народу, своєрідність певної культури, стан певної соціальної групи і тому подібне.

Форми емоційного стану змінюються згідно зі зміною історичних епох. У зв'язку з цим видозмінюється почуття любові, котра несе на собі і печать класових відносин, і перетворення самої особистості як носія цього почуття, зміна її ціннісних орієнтацій. Ф. Енгельс характеризував любов у сучасній її формі індивідуально-вибірною почуття як складний продукт тривалої історії. «Сучасна статева любов, – писав він, – істотно відрізняється від простого статевого потягу, від еросу древніх. По-перше, вона припускає в улюбленій істоті взаємну любов; у цьому відношенні жінка знаходиться нарівні з чоловіком, тоді як для античного еросу аж ніяк не завжди була потрібна її згода. По-друге, сила і тривалість статевої любові бувають такими, що неможливість володіння і розлука стають для обох сторін великим, якщо не найбільшим нещастям; вони йдуть на величезний ризик, навіть ставлять на карту своє життя, щоб тільки належати один одному... З'являється новий моральний критерій для здійснення і виправдання статевого зв'язку; запитують не тільки про те, чи стався він по взаємній любові, але й про те: виник він по взаємній любові чи ні?» [10, с. 79-80].

Духовна близькість у любові відчувається як постійне мислене взаємне спілкування, як таке відношення люблячих, коли одна людина направляє свої помисли й почуття до іншої й оцінює свої вчинки, матеріальні і духовні цінності в постійному співвідношенні з тим, як би на це подивилась улюблена людина. Любов є складна динамічна інтелектуально-емоційно-вольова система. Істинна любов припускає глибину переживання, відрізняється повнотою свого прояву і цілісністю, нерозділеністю.

Любов виявляється в її спрямованості не просто на істоту іншої статі, а на особистість з її унікальністю, котре виступає як щось надзвичайно коштовне завдяки своїм емоційно-вольовим, інтелектуальним, морально-етичним якостям. Індивідуальності з їх природними і духовними відмінностями, доповнюючи одне одного, утворюють щось ціле. Любов суспільно розвинутої людини носить у цілому свідомий характер, разом з тим підкоряється і владі несвідомо спонукальних сил, які виражають себе й у самому факті народження цього почуття, і у виборі об'єкта любові, і у формах свого прояву.

Любов виконує величезну виховну роль, сприяє усвідомленню особистістю самої себе, розвитку її духовного світу. Любов складає моральну основу шлюбних відносин. У шлюбі і сім'ї відносини, обумовлені різницею статей і статевою потребою, виявляються у формі морально-психологічних відносин. Як соціальне явище сім'я змінюється слідом за

розвитком економічного базису суспільства; у той же час прогрес форм сім'ї має відносну самостійність. Сучасні теоретики (Кон І.С., Кутирьов В.О. та інші) прогнозують у недалекому майбутньому заміну сім'ї на «вільне співжиття».

Як наслідок цього процесу бачимо звуження семантичного поля значень слова “любов”, уживання котрого характеризується утилітарним підходом. Найбільш показовим тут є вислів “займатися коханням” (сексом), у якому слово “займатися” надає словосполученню значення буденності процесу (порівняно з займатися пранням), а не піднесеного стану душі, і вже ніяк не прагнення до ідеалу. Стихія сексуального з'єднання не дає переживання нескінченної єдності, а тільки на час сексуального акту, поза стихією сексуально-тілесного такі люди є чужими одне одному. Люди з таким типом свідомості самотні, вони принципово нездатні з'єднатися з іншими, про що свідчить екзистенційний і творчий досвід від Заратустри Ніцше до Стороннього Камю. Таким чином, із всієї багатогранності визначення того, що ми називаємо любов'ю, на цьому етапі виступає “поєднання”, але не в духовному, а у фізичному сенсі цього слова.

Аналіз етимології поняття любов показав, що вербальні засоби його вираження віддзеркалюють світогляд, соціальні і етнокультурні традиції носіїв конкретної мови. Необхідно зазначити, що величезний словотвірний потенціал останнім часом мало використовується, а найбільш вживаними є слова “любов” і “кохання”, втім вони вже не передають усієї широти можливих значень і тієї глибини змісту, яка була властива їм протягом багатьох століть. Спостерігаємо, що в умовах науково-технічного прогресу і розвитку наукових знань чимало традиційних моральних цінностей видаються девальвованими і застарілими. Для сучасного покоління існує не затребуваність розуміння всього багатства поняття любові, а формально-семантичне співвідношення його з поняттям сексу. Одним із завдань сучасної філософії постає відродження традиції культури любові, яка культивується в історії філософії.

Література:

1. Філософський словник соціальних термінів / Під загальн. ред. Андрущенка В.П.– Х.: Корвін, 2002.– 672 с.
2. Кон И.С. Человеческие сексуальности на рубеже XXI века // Вопросы философии. – 2000. – № 8. – С. 41.
3. Кутирьов В.А. Сумерки любви (Судьба любви в техническом мире). – http://www.philosophy.ru/library/kutyrev/love_dusk.html
4. Шигімагіна Л.А. Лінгвістичні і семантичні аспекти філософської категорії “любов” / Вестник Национального технического университета «ХПИ», 2003. – № 2. – С. 98–105.
5. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: В 4 т. – М.: Прогресс. – Т. 2., 1986. – 654 с.
6. Словник староукраїнської мови XIV-XV ст: В 3 т. – К.: Наукова думка, 1977. – Т. 1. – 927 с.
7. Словник української мови / Упоряд., з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко: в 2-х тт. – К.: Наукова думка, 1908.– Т. 2. – 579 с.
8. Етимологічний словник української мови: в 7 томах. – К.: Наукова думка, 1983. – Т. 3. – 552 с.
9. Философский энциклопедический словарь / Гл. ред.: Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов – М.: Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.
10. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. 2-е изд. В 49 т. – М.: Политиздат, 1980. – Т. 21. – 745 с.